

*До спеціалізованої вченої ради Д 17.127.07
у Класичному приватному університеті
69002, м. Запоріжжя, вул. Жуковського, 70 б*

Відгук

офіційного опонента, кандидата юридичних наук, доцента,
Боровика Андрія Володимировича
на дисертацію **Белкіної Діни Сергіївни**

на тему: «Правові колізії та прогалини у сучасному кримінально-виконавчому праві України», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право

Актуальність теми дисертаційного дослідження пояснюється тим, що несвоєчасне реагування відповідних правотворчих органів на зміну тих чи інших аспектів державної політики, зокрема кримінально-виконавчої політики, негативно позначається на ефективності діючих норм права, детермінуючи виникнення численних ситуацій, що не врегульовані галузевим законодавством.

Перш за все цей фактор обумовлений надмірною складністю і тривалістю процедури розробки, розгляду і затвердження законодавчих актів, яка може затягувати процес врегулювання спірної ситуації на кілька років. Навіть при розроблені дійсно актуальних та слушних положень законодавства, які можуть позитивно вплинути на діяльність пенітенціарної системи, відповідні законопроекти часто просто «губляться» в колуарах Верховної ради України.

Водночас, як свідчать офіційні дані та практики, процес виконання-відбування кримінальних покарань в Україні знаходиться в критичному стані. Зокрема, по зрівнянню з 1991 роком рівень злочинності у розрахунку на 1 тис. засуджених до позбавлення волі з 3,9 випадків у 2016 році зріс до 4,9, що підтверджує низьку ефективність реалізації у сфері виконання покарань такого елемента мети покарання (ч. 2 ст. 50 КК) та кримінально-виконавчого

законодавства України (ч. 1 ст. 1 КВК), як запобігання злочинам з боку осіб, які відбувають дане кримінальне покарання.

Як звертає увагу у своїй дисертації Белкіна Д.С., низькою є результативність кримінально-виконавчої діяльності з питань виправлення засуджених (тільки 58% із них звільняються від подальшого відбування покарання умовно-достроково), а також запобігання дисциплінарним та іншим проступкам (у їх структурі злісні порушення встановленого режиму відбування покарання складають майже 60%) та запобігання суїциду, іншим посяганням на життя і здоров'я засуджених, т. ін.

Високим залишається рівень корупційних та інших проступків серед персоналу органів та установ виконання покарань: якщо у 1991 році до кримінальної відповідальності за їх вчинення було притягнуто 19 таких осіб [22], то у 2016 році – більше 100.

Неналежними є й інші аспекти та умови процесу життєдіяльності суб'єктів виконання-відбування покарань (недотримуються визначені законом вимоги щодо харчування, медичного, санітарного та іншого забезпечення засуджених до позбавлення волі; не створені безпечні умови на виробництві; високим є вплив на цих осіб з боку злочинних авторитетів; т. ін.).

Д.С. Белкіна у своїй дисертації також звертає увагу на те, що високий рівень вчинення злочинів і правопорушень персоналом ДКВС України, пов'язаних з їх службовою діяльністю, є однією із ключових проблем, що перешкоджають ефективному проведенню реформ у сфері виконання покарань України у сучасних умовах.

Отже, у наявності є складна прикладна проблема, що пов'язана з неналежною реалізацією персоналом ДКВС України мети покарань (ч. 2 ст. 50 КК та ч. 1 ст. 1 КВК), а також завдань по запобіганню злочинам (ч. 1 ст. 1 КК та ст. 104 КВК), які відносяться до пріоритетних напрямів боротьби з рецидивною злочинністю в Україні. Для вирішення зазначеної та інших проблем у сфері виконання покарань в Україні, з часів її незалежності по

теперішній час було проведено низку організаційно-правових реформ, які, проте, бажаних цілей та результатів так і не досягли.

З огляду на це проведене теоретико-прикладне дослідження правові колізії та прогалини у сучасному кримінально-виконавчому праві України є актуальним та своєчасним.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є одним із перших в Україні комплексним дослідженням проблем, пов'язаних із впливом на ефективність кримінально-виконавчої діяльності існуючих у кримінально-виконавчому праві та законодавстві України прогалин і колізій, та розробці на цій основі науково обґрунтованих шляхів щодо усунення та зниження їх впливу на ефективність процесу виконання-відбування покарань.

У дисертації висунуто та обґрунтовано низку нових теоретичних і важливих у практичному відношенні положень, які відображають її наукову новизну. Найважливішим результатом дослідження є оригінальна авторська доктринальна модель цих положень.

Серед положень наукової новизни сформульованих вперше найбільшу цінність мають такі:

- сформульовано науково обґрунтовані способи усунення та подолання існуючих в кримінально-виконавчому праві та законодавстві України прогалин і колізій шляхом удосконалення КВК, Законів України «Про Державну кримінально-виконавчу службу України» та «Про попереднє ув'язнення», а також проектів законів, що мають регулювати сферу виконання покарань;

- доведено вплив прогалин і колізій, що мають місце у кримінально-виконавчому праві та законодавстві України, на ефективність процесу виконання-відбування покарань, а саме: встановлено, що їх наявність не тільки знижує результативність кримінально-виконавчої діяльності, але й виступає однією з детермінант, що дестабілізує правопорядок у сфері виконання покарань України;

- визначено закономірності виникнення та розвитку прогалин і колізій у кримінально-виконавчому праві та законодавстві України та здійснена періодизація цього процесу, а саме: а) 1991-2003 рр., коли кримінально-виконавчі правовідносини регулювались ВТК 1971 р. та відомчими актами МВС України та ДДУПВП; б) 2004-2014 рр., який пов'язаний з прийняттям КВК та внесенням у нього змін і доповнень, спрямованих на приведення умов і порядку виконання покарань до Європейських стандартів; в) 2014 р. – по теперішній час – період активних, але безсистемних реформ у сфері виконання покарань;

– з'ясовано зміст та сформульовано авторське визначення поняття «правова прогалина в кримінально-виконавчому законодавстві України», під яким запропоновано розуміти відповідно повну або часткову відсутність законодавчої регламентації тих чи інших суспільних відносин, що потребують правового регулювання у сфері виконання покарань, з урахуванням нормотворчої техніки та принципів нормотворчості.

Крім того, автором обґрунтовується необхідність удосконалення:

– теоретичні підходи, що стосуються гармонізації національного кримінально-виконавчого законодавства до законодавства Європейського Союзу та інших норм міжнародного права, а саме: доведено, що у всіх випадках пріоритет мають норми Конституції України, а міжнародні договори, згоду на які надала Верховна Рада України, не повинні суперечити Основному закону;

– доктринальні погляди на способи зменшення негативного впливу прогалин і колізій, які мають місце у кримінально-виконавчому законодавстві України, на ефективність реалізації мети і завдань даної галузі права і правопорядок в органах і установах виконання покарань;

– теоретико-прикладні засади діяльності, спрямованої на зниження рівня впливу прогалин і колізій кримінально-виконавчого законодавства України на стан рецидивної та пенітенціарної злочинності, а саме: доведена необхідність зміни ст. 34 КК України шляхом доповнення її положенням

про те, що рецидивом злочину слід визнавати вчинення будь-якого кримінального правопорушення, що логічно витікає із змісту положень ст.ст. 2, 11, 23-27 КК України, у яких визначено підстави кримінальної відповідальності, поняття злочину, види і форми вини.

Є також цінними в науковому плані пропозиції щодо подальшого розвитку:

– наукові положення щодо сутності прогалин і колізій, що мають місце в кримінально-виконавчому законодавстві України, та обґрунтовано необхідність активізації їх усунення та подолання в контексті адекватного правового забезпечення процесу реформування сфери виконання покарань;

– теоретичні підходи щодо актуалізації проблематики розроблення пенітенціарних засад процесу виконання та відбування покарань в межах реалізації сучасної державної кримінально-виконавчої політики, що вимагає розроблення та впровадження відповідної концепції.

Ознайомлення зі змістом дисертації та її автореферату дає підстави стверджувати, що автор загалом досяг поставленої мети дослідження, а саме:

розробка науково обґрунтованих засобів усунення прогалин і колізій у кримінально-виконавчому праві та законодавстві України задля зменшення їх негативного впливу на ефективність процесу виконання-відбування покарань.

Для досягнення цієї мети автором було успішно вирішено низку, поставлених наукових завдань. Зокрема:

- визначити стан дослідження у науці проблем, що стосуються правових колізій та прогалин у кримінально - виконавчому праві та законодавстві України; обґрунтувати поняття та зміст правових прогалин і колізій у кримінально-виконавчому праві та законодавстві України; розкрити зміст правових прогалин і колізій у кримінально-виконавчому праві та законодавстві України у контексті його гармонізації з нормами міжнародного права; визначити вплив правових прогалин і колізій на ефективність реалізації мети і завдань кримінально-виконавчого права та

законодавства України і правопорядок в органах та установах виконання покарань; висвітлити вплив правових прогалин і колізій на стан рецидивної та пенітенціарної злочинності в Україні; з'ясувати вплив правових прогалин і колізій на процес виконання – відбування покарань в Україні; визначити напрями підвищення ефективності кримінально-виконавчої діяльності в Україні як елементу державної політики у сфері виконання покарань; розкрити потенціал вдосконалення законодавства та правозастосовної діяльності як способу подолання та усунення правових прогалин та колізій; визначити роль підвищення рівня ефективності кримінально-виконавчої діяльності в усуненні детермінант, що обумовлюють наявність прогалин і колізій у відповідній галузі права та законодавства.

У дисертаційному дослідженні пропонується та доводиться доцільність застосування низки нових понять і положень, які мають вагоме значення для нормативного визначення і практики виконання покарань.

Практичне значення одержаних результатів та напрями їх використання.

Дисертація Белкіної Д.С. має теоретико-прикладний характер, тому її положення вже використовуються, про що свідчать надані дисертанткою відповідні акти впровадження, зокрема:

– у *законодавчій діяльності* – з метою вдосконалення чинного кримінально-виконавчого законодавства України (лист-впровадження Комітету Верховної Ради України з питань правової політики від 26.03.2020 №1-26/17-2020/17350 (44120); лист від 17.03.2020 р. № 123-01-23);

– у *практичній діяльності* – для підвищення ефективності кримінально-виконавчої діяльності (акт впровадження від 16.03.2020 р. № 975-20/12 Білоцерківської виправної колонії (№35));

– у *навчальному процесі* – при розробці та викладанні дисципліни «Кримінально-виконавче право України» та спецкурсів кримінально-виконавчого напрямку (акт впровадження ПВНЗ «Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені Степана Дем'янчука від 11.03.2020 р.).

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в опублікованих працях. Сформульовані в дисертації основні положення та висновки відображено у 13 наукових публікаціях, з яких: відповідні розділи у 3 навчальних посібниках з грифом МОН України, 5 статтях, опублікованих у фахових наукових виданнях, в тому числі двох зарубіжних (Республіка Молдова, Польща), та у 5 тезах наукових доповідей.

Зміст автореферату відображає основні положення дисертації. Дисертаційна робота і її автореферат оформлені відповідно до встановлених вимог. Положення наукового дослідження пройшли належну апробацію на 5 науково-практичних конференціях, участь автора в яких підтверджена відповідними програмами та тезами виступів.

В цілому дисертаційну роботу, на мій погляд, виконано на належному теоретичному рівні, оскільки дисертанткою по-новому вирішені окремі теоретичні та практичні питання теми дослідження.

Водночас, як і будь-який інший творчий доробок, дисертація Белкіної Д.С. не позбавлена положень, що є недостатньо переконливими і тому потребують додаткової аргументації під час її захисту. Зокрема, вважаю необхідним звернути увагу на наступне:

1. На сторінці 3 автореферату та 8 дисертаційного дослідження дисертантка визначає одним із завдань: розкрити потенціал вдосконалення законодавства та правозастосовної діяльності як способу подолання та усунення правових прогалин та колізій. Проте зі змісту дисертації не випливає будь-якого наукового аналізу чи практичного узагальнення потенціалу вдосконалення законодавства та правозастосовної діяльності, саме тому вважаємо дисертантці *потрібно додатково аргументувати яким органам та установам в Україні потрібно використати свій потенціал задля вдосконалення законодавства та правозастосовної діяльності як способу подолання та усунення правових прогалин та колізій.*

2. Викликає зауваження, на сторінках 34-35 дисертаційної роботи у розкриті змісту положень підрозділу 1.2. «Поняття та зміст прогалин і колізій у кримінально-виконавчому праві та законодавстві України», твердження дисертантки, що необхідність розгляду даного питання в якості окремого завдання цієї наукової розробки обумовлена декількома обставинами, а саме: по-друге, завданнями гармонізації норм кримінально-виконавчого законодавства України до вимог законодавства Європейського Союзу [184]. Вважаємо, що дисертантці *потрібно додатково аргументувати, яким чином виконання завдання гармонізації норм кримінально-виконавчого законодавства України до вимог законодавства Європейського Союзу впливає на дослідженні понять та змісту прогалин і колізій у кримінально-виконавчому праві та законодавстві України.*

3. На сторінках 52-71 дисертаційного дослідження Белкіна Д.С. розкриває положення підрозділу 1.3 Зміст прогалин і колізій у кримінально-виконавчому праві та законодавстві України у контексті його гармонізації до норм міжнародного права та практики, проте дисертантка жодного твердження поняття колізій щодо різновиду спеціалізованих правових норм, що встановлюють правила вибору правової норми права, яка підлягає застосуванню при наявності розбіжності між нормами права, які регулюють однакові фактичні обставини не подає. Вважаємо, що дисертантці *потрібно додатково аргументувати перелік колізій, які саме потрібно усунути задля гармонізації кримінально-виконавчому праві та законодавстві України до норм міжнародного права та практики.*

4. На сторінці 81 змісту дисертаційного дослідження Белкіна Д.С. зазначає: «Як видається, для усунення зазначеної колізії варто чітко сформулювати мету кримінально-виконавчого законодавства, взявши за основу відповідні положення закону України про кримінальну відповідальність, що стосуються змісту мети покарання». Вважаємо, що дисертантці *потрібно додатково аргументувати чому саме положення ч. 1*

статті 1 «Мета і завдання кримінально-виконавчого законодавства України» не чітко сформульовані.

5. Викликає зауваження, при розкритті змісту підрозділу 2.2. Вплив правових прогалин і колізій на стан рецидивної та пенітенціарної злочинності в Україні, твердження дисертантки на сторінці 97 що логічно було б із ст. 34 КК виключити словосполучення «умисного злочину» та викласти її у такій редакції: «Рецидивом злочинів визнається вчинення нового злочину особою, що має судимість за раніше вчинений злочин, яка не знята та не погашена в установленому законом порядку». *Вважаємо, що дисертантці потрібно додатково аргументувати чи можна вчинити рецидив без умислу, якщо Постанова Пленум верховного суду України від 04.06.2010 № 7 у п. 15. Згідно зі статтею 34 КК України) рецидивом злочинів визнається вчинення нового умисного злочину особою, яка має судимість за умисний злочин. Оскільки відповідно до частини першої статті 88 КК України особа визнається такою, що має судимість, з дня набрання законної сили обвинувальним вироком і до погашення або зняття судимості, то вчинення саме в цей період нового умисного злочину утворює з попереднім умисним злочином їх рецидив.*

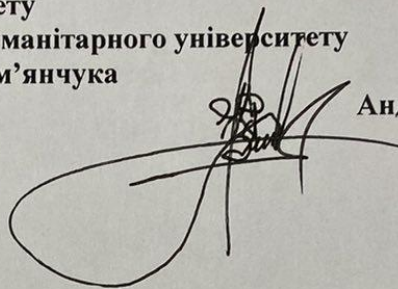
Висловлені зауваження стосуються переважно дискусійних питань дослідження або окремих недостатньо чітко сформульованих автором висновків і тому не впливають на загальну позитивну оцінку роботи. В цілому дисертаційне дослідження **«Правові колізії та прогалини у сучасному кримінально-виконавчому праві України»** відповідає вимогам, сформульованим у пунктах 9, 11 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року із змінами. Вона містить наукові положення та науково обґрунтовані результати в галузі кримінально-виконавчого права, що розв'язують важливу науково-прикладну проблему. Тому вважаємо, що авторка дисертації – Діна Сергіївна Белкіна зарекомендувала себе кваліфікованим вченим, є перспективним дослідником та заслуговує при

успішному захисті присудити їй науковий ступінь кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.08 – кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право.

**Офіційний опонент,
Кандидат юридичних наук, доцент
декан юридичного факультету
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука**

Андрій БОРОВИК

«12» жовтня 2020 року

Підпис Боровика А.В. засвідчую.

Начальник відділу кадрів
Міжнародного економіко-
гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'янчука

Челурса О.С.

